

Niet de boom, maar de groeiplaats verdient beheer

Gemeenten investeren steeds meer in hoogwaardige groeiplaatsen. Toch krijgt de bodem na de aanplant nauwelijks nog aandacht. Volgens Bert van Eck en groeiplaatsspecialist Jildert Jellema van Boomtotaalzorg ligt juist daar de volgende stap in toekomstbestendig bomenbeheer.

Auteur: Huub Snijders

Een gemeente investeert duizenden euro's in de aanschaf en aanplant van een boom. Vervolgens gaan we er vaak vanuit dat die boom de komende zestig tot tachtig jaar vanzelf doorgroeit. Volgens Bert van Eck zit daar een fundamentele denkfout. 'We besteden veel aandacht aan de aanleg van groeiplaatsen, maar daarna kijken we er nauwelijks meer naar.' Daarmee raakt hij de kern van een ontwikkeling die het bomenbeheer de komende jaren kan veranderen: niet de aanleg, maar het beheer

van de groeiplaats wordt bepalend voor de vitaliteit van bomen.

Dat stelt ook hogere eisen aan het bomenbeheer. Toch richt de aandacht zich in de praktijk nog vooral op wat bovengronds zichtbaar is. 'We beheren de boom, maar eigenlijk niet zijn leefomgeving,' vertelt Van Eck. 'Terwijl juist daar wordt bepaald of een boom zich de komende vijftig of honderd jaar kan ontwikkelen.' Van Eck ziet dat de sector de afgelopen jaren enorme stappen heeft gezet in het ontwerpen en aanleggen van groeiplaatsen. Gemeenten reserveren meer ondergrondse ruimte, passen boomsubstraten toe en combineren groeiplaatsen steeds vaker met waterberging. Daarmee krijgen bomen een veel betere start dan twintig jaar geleden.

De aanleg is niet langer het probleem

De afgelopen vijftien jaar is veel kennis ontwikkeld over groeiplaatsconstructies. Ondergrondse groeiruimte, infiltratievoorzieningen en waterbuffering zijn bij veel projecten inmiddels gemeengoed. Volgens Van Eck is dat een noodzakelijke ontwikkeling geweest. 'Maar een groeiplaats is geen project dat klaar is zodra de boom geplant is. Het is een levend systeem dat voortdurend verandert.'

Die constatering vormt volgens Boomtotaalzorg misschien wel de grootste uitdaging voor de komende jaren. Want waar de aanleg steeds professioneler wordt, ontbreekt het vaak nog aan een visie op de tientallen jaren daarna.

Waarom de oplossing onder de grond ligt

Voor groeiplaatsspecialist Jildert Jellema begint het succes letterlijk onder de grond. 'In een natuurlijk ecosysteem ontwikkelt de bodemsuccessie zich tot een systeem waar continu een balans is in de bodem. Afgevalen bladeren en dood hout verteren en vormen opnieuw voedingsstoffen voor bomen en bodemleven.'

Een groeiplaats is dus geen statisch systeem. Organische stof wordt afgebroken door het bodemleven, voedingsstoffen worden opgenomen en ook de bodemverdichting, water- en zuurstofhuishouding veranderen door de natuurlijke processen. Zo ontwikkelt de bodem zich voortdurend.

In de stad verloopt dat heel anders. 'Vrijwel alles wordt afgevoerd. Bladeren worden opgeruimd, snoeihout verdwijnt uit het systeem en ook andere organische resten komen nauwelijks terug in de bodem. Daardoor verschaalt

BODEM & BODEMBIOLOGIE

een groeiplaats langzaam, zonder dat iemand dat direct ziet.'

Het klinkt misschien vanzelfsprekend, maar eigenlijk behandelen we groeiplaatsen heel anders dan andere onderdelen van de openbare ruimte. Een sportveld wordt jaarlijks belucht, bezand en bemest om deze in optimale conditie te houden. Ook in de landbouw wordt voortdurend geanalyseerd en bijgestuurd. Bij bomen gaan we er echter vaak vanuit dat de groeiplaats na aanleg tientallen jaren probleemloos blijft functioneren. Juist daar ligt volgens Van Eck de volgende stap in het bomenbeheer.

Waarom accepteren we uitval eigenlijk?

Van Eck stelt tijdens het gesprek een vraag die even stil doet worden. 'Iedereen vindt het normaal dat een deel van de jonge bomen uitvalt. Ik vind dat eigenlijk heel vreemd.'

Hij licht zijn verbazing toe. Op een boomkwekerij wordt soms tien tot vijftien jaar gewerkt aan een laanboom. Er gaan jaren van vakmanschap, water, bemesting, snoei en verzorging in zitten voordat een boom plantklaar is. Vervolgens wordt hij aangeplant en accepteren we dat een deel van die bomen de eerste jaren niet overleeft. 'Een droge zomer, een groeiplaats die onvoldoende functioneert of simpelweg te weinig nazorg. Dan valt zo'n boom uit. Maar die verloren tijd haal je nooit meer in.'

Volgens Van Eck kijken we daardoor te veel naar de aanschafprijs van een boom en te weinig naar de waarde die hij in de toekomst moet vertegenwoordigen. 'Een volwassen boom vervang je niet zomaar. Wanneer een jonge boom jaren achterblijft in zijn ontwikkeling of vroegtijdig uitvalt, verlies je veel meer dan alleen de aanschafkosten.'

Van zorgplicht naar groeipotentie

Boombeheer is traditioneel ingericht rondom veiligheid en zorgplicht. Bomen worden geïnspecteerd, gesnoeid en uiteindelijk vervangen wanneer ze een risico vormen. Volgens Boomtotaalzorg blijft daardoor een belangrijke vraag onderbelicht.

Welke bomen hebben nog de grootste groeipotentie? 'Een boom van vijftien of twintig jaar hoort eigenlijk volop in ontwikkeling te zijn,' zegt Van Eck. 'Wanneer zo'n boom nauwelijks groeit, is het interessant om te onderzoeken waarom. Vaak blijkt de groeiplaats daarin een bepalende factor.'

Volgens hem verschuift de aandacht binnen het bomenbeheer langzaam van aantallen bomen naar de kwaliteit en omvang van het bomenbestand. 'Gemeenten willen steeds meer kroonvolume behouden en ontwikkelen. Dan wordt groei ineens een belangrijke prestatie-indicator.'

Van reageren naar voorkomen

Jellema pleit daarom voor een preventieve benadering. 'Waarom zouden we pas onderzoek doen wanneer een boom zichtbaar achteruitgaat? Je kunt ook periodiek beoordelen hoe een groeiplaats zich ontwikkelt.'

Volgens hem hoeft dat helemaal niet ingewikkeld te zijn. 'Meet organische stof, kijk naar verdichting, beoordeel de vochtvoorziening en de zuurstofhuishouding. Daarmee krijg je veel eerder inzicht in de ontwikkeling van een groeiplaats.' Boomtotaalzorg combineert daarvoor praktijkonderzoek met boomdata en digitale monitoring.

'De mogelijkheden om boomontwikkeling te volgen worden steeds groter,' zegt hij. 'We kunnen steeds beter zien of bomen groeien of juist achterblijven. Maar data vertelt alleen dat er iets gebeurt. Groeiplaatsonderzoek vertelt waarom.' Juist die combinatie maakt het mogelijk om gerichter keuzes te maken.

Waarom groeiplaatsen ook beheer verdienen

Volgens Van Eck is het eigenlijk vreemd dat groeiplaatsen nauwelijks onderdeel uitmaken van reguliere beheerplannen. 'We hebben onderhoudscycli voor wegen, riolering, sportvelden en openbaar groen. Waarom zouden groeiplaatsen daar geen onderdeel van kunnen zijn?'

Hij pleit niet voor grootschalige ingrepen, maar

Onder de grond gebeurt meer dan je denkt

Een groeiplaats is veel meer dan een plantgat. Het is een levend systeem waarin bodemstructuur, organische stof, vocht, zuurstof, voedingsstoffen en bodemleven voortdurend met elkaar in balans zijn. Verandert die balans, dan heeft dat direct invloed op de vitaliteit en groeipotentie van de boom. Door groeiplaatsen periodiek te beoordelen en waar nodig te verbeteren, kunnen veel problemen worden voorkomen voordat ze bovengronds zichtbaar worden.

voor een planmatige aanpak. 'Niet iedere boom hoeft jaarlijks onderzocht te worden. Maar eens in de vijf of tien jaar kritisch naar groeiplaatsen kijken kan al enorm veel opleveren. Daarmee verschuift de aandacht van reageren naar voorkomen. Niet wachten totdat een boom zichtbaar aftakt, maar investeren in bomen die nog tientallen jaren kunnen doorgroeien.'

De volgende stap in het bomenbeheer

Klimaatverandering, droogte, biodiversiteit en de steeds grotere maatschappelijke waarde van bomen zorgen ervoor dat gemeenten anders naar hun bomenbestand moeten kijken. Volgens Boomtotaalzorg ligt de grootste uitdaging daarbij niet boven de grond, maar eronder.

'De afgelopen twintig jaar hebben we geleerd hoe we goede groeiplaatsen moeten aanleggen,' besluit Van Eck. 'De volgende stap is dat we leren om die groeiplaatsen gedurende de hele levensduur van een boom vitaal te houden.'

Daarmee verschuift ook de manier waarop naar bomen wordt gekeken. Niet alleen als objecten die veilig moeten blijven staan, maar als levende systemen die hun waarde ontleen aan de omgeving waarin zij groeien. En precies daar ligt volgens Boomtotaalzorg de toekomst van het bomenbeheer.

'Wanneer je bovengronds ziet dat een boom achteruitgaat, is het proces onder de grond vaak al jaren bezig'

